

РОЗДІЛ 1

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ

ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В АПК

УДК 338.43.005:34(477.83)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У РІЗНИХ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

П. Березівський, д.е.н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. На пореформеному етапі розвитку виробництво сільськогосподарської продукції в Україні і Львівській області зокрема переважно сконцентрувалося в особистих селянських господарствах. Водночас вчені-аграрники і практики переконані в тому, що воно є ефективнішим у сільськогосподарських підприємствах, які використовують ефект масштабу виробництва, що дає змогу економити на постійних витратах, суттєво знижуючи собівартість продукції. Саме раціональні розміри сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання найбільш пристосовані до розвитку галузей сільського господарства на інтенсивній основі, впровадження досягнень науково-технічного процесу, забезпечення ефективного використання технічних засобів протягом року, виробництва якісної продукції.

Загальний аналіз розвитку різних категорій господарств Львівської області свідчить, що впродовж 2000-2011 рр. відбулося певне зменшення питомої ваги виробництва продукції рослинництва і тваринництва в особистих селянських господарствах, особливо починаючи з 2006 р. Зокрема питома вага виробництва валової продукції сільського господарства (у цінах 2010 р.) сільськогосподарськими підприємствами Львівської області збільшилася з 9,8% у 2000 р. до 12,5% у 2006 р. і до 26,8% у 2011 р., відповідно продукції рослинництва – з 14,9% у 2000 р. і 2006 р. до 28,2% у 2011 р., а тваринництва – з 4,5% у 2000 р. до 9,9% у 2006 р. і до 24,7% у 2011 р. Однак особисті селянські господарства й сьогодні все-таки залишаються основними виробниками продукції сільського господарства, і це необхідно враховувати для обґрунтування шляхів розвитку сільськогосподарського виробництва на перспективу.

З цього приводу Д.І. Шеленко зауважує, що залишаються маловивченими особливості й результативність розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, їх позитивні й негативні тенденції. Бракує глибокого аналізу процесів перетворення підприємств одних типів на інші, перспектив їх розвитку, здобутків успішно діючих агроформувань, характеру орендних відносин. Мало досліджень присвячено місцю й ролі аграрних підприємств у розвитку сільських територій. Недостатньо вивчено можливості

ефективнішого використання в новостворених агроформуваннях кращого виробничо-господарського досвіду [9, с. 9].

Отже, на сучасному етапі розвитку сільського господарства є необхідність дати оцінку зрушенням в організаційно-правових формах господарювання, окреслити перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств і особистих селянських господарств, що свідчить про актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування організаційно-правових структур ринкового спрямування, розвитку різноукладності й розробки механізмів їх реалізації, розвитку особистих селянських господарств постійно перебувають у полі зору вітчизняної економічної науки. Теоретичні, методологічні, методичні та прикладні аспекти реформування аграрного сектору економіки, формування та розвитку нових організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві, кооперування й розвитку інтегрованих формувань, становлення й розвитку особистих селянських господарств, їх трансформації та кооперування, формування на їх основі фермерських і малих форм аграрного бізнесу висвітлені в наукових працях вітчизняних учених економістів-аграрників. Вагомий внесок у вирішення цих проблем зробили такі вчені, як В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, І.Ф.Баланюк, В.Х. Брус, В.К. Збарський, І.Г. Кириленко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, Д.І. Шеленко, О.М. Шпичак, М.Г. Шульський, В.В. Юрчишин та ін. У їхніх наукових працях відображені глибокі дослідження нових організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві, становлення та розвитку особистих селянських господарств, їх трансформації у нові формування, кооперування й інтеграції у різноукладній економіці тощо.

Розвиток різноукладності передбачає функціонування різних форм господарювання, кожна з яких повинна мати сприятливі умови для максимального використання свого ресурсного потенціалу за обов'язкової рівноправності, вільного вибору партнерів на ринку і реалізації продукції, розпоряджання одержаним доходом. Звідси, форми господарювання та економічні відносини в різноукладній економіці різняться за правовим статусом, регіонами поширення, організаційно-правовими формами, масштабами виробництва, функціональною діяльністю, галузевою спрямованістю [1-5; 9].

На необхідність проведення глибших досліджень розвитку особистих селянських господарств, особливо стосовно конкретних регіонів, розробки конкретних шляхів їх розвитку на перспективу, формування на їх основі нових організаційних структур ринково-підприємницького типу вказує В.К. Збарський. Він зазначає, що трансформаційні процеси, які відбуваються в аграрному секторі економіки України, стимулюють зростання інтересу науковців, широкої громадськості до проблем вільного господарювання, формування господарів підприємницького, фермерського типу, орієнтування особистих селянських господарств на товарне виробництво продукції. І цей процес цілком закономірний. Учені специфічно українською називають таку рису розвитку, як аграрна домінанта у становленні виробничої структури, що виявляється в традиції індивідуального господарювання. Без докладного вивчення цієї господарської традиції,

особливостей перебігу аграрних перетворень, що мали місце в селі на різних етапах історії, неможливо відкрити об'єктивну картину суспільства, отримати правдиву наукову інформацію і набути історичного досвіду, придатного для використання в сучасний період [5, с. 3]. У продовження цієї думки Д.І. Шеленко вказує, що сільськогосподарські підприємства вміло використовують переваги поєднання колективної (групової) роботи на спільно використовуваних приватних земельних ділянках (паях) та орендних відносин. На цій основі в таких агроформуваннях повніше проявляються можливості поступового становлення й утвердження приватної власності та підвищення соціальної захищеності власників земельних паїв [9, с. 160].

У сучасних умовах розвитку аграрного сектору, за даними І.Ф. Баланюка і П.С. Матковського, важливим завданням науковців-аграріїв є моделювання механізму виведення на вищий економічний рівень власників і господарів землі, доки переважна частка найродючіших українських земель перебуває в їх приватній власності й може забезпечити їм належний соціальний та економічний результат. Розробка й упровадження механізму утвердження власника-господаря землі у сільськогосподарському виробництві покликана поліпшити життя не одного суб'єкта, а більшості сільських жителів. Кожна складова такого механізму повинна взаємодіяти з іншою і мати на меті покращання соціально-економічного стану селянина. Зазначений механізм повинен мінімізувати ті негативні процеси, які сьогодні стоять на заваді розвитку власника-господаря, а також можливі майбутні перешкоди на шляху – з моменту одержання землі у власність (використання) до отримання прибутку за зібраний урожай [2, с. 137].

Звідси, вчені-аграрники акцентують увагу на тому, що в сучасних умовах розвитку аграрного сектору економіки, за визнання рівноправності усіх форм власності й господарювання, є необхідність у процесах подальшої трансформації наявних організаційно-правових форм господарювання в напрямі формування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств за умови утвердження ефективного власника-господаря землі, залучення в економічний оборот дрібних особистих селянських господарств як частини ринкової економіки на певних умовах їх об'єднання тощо. Ба більше, на цьому етапі постає питання раціонального формування (вдосконалення) галузевої структури сільськогосподарських підприємств на основі концентрації і спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Дослідженню цих проблем І.Ф. Баланюк та О.І. Жук присвятили свою монографію «Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах» [1]. Зокрема автори наголошують, що ефективність діяльності агроформування насамперед залежить від його внутрішньої будови, тобто структури виробництва. Багатогалузевий характер діяльності сільськогосподарських підприємств вимагає науково обгрунтованої структури виробництва для досягнення бажаних результатів господарської діяльності. Тому сучасним товаровиробникам необхідно здійснити низку організаційних змін у процесах господарювання. Важливим аспектом є вдосконалення галузевої структури виробництва. Вона є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку не тільки агроформувань, а й аграрного сектору

економіки загалом [1, с. 5-6]. Отже, вдосконалення галузевої структури сільськогосподарського підприємства спрямоване на: ефективне використання землі; правильне застосування сівозмін; впровадження раціональної системи обробітку ґрунтів; удосконалення структури посівних площ; планомірний і пропорційний розвиток основних, додаткових і допоміжних галузей; необхідне ресурсно-технологічне забезпечення кожної галузі зокрема тощо.

Отож, хоча проведені вченими-економістами наукові дослідження є ґрунтовними, все ж існує необхідність поглибити їх, особливо стосовно регіональних аспектів їх розвитку, дати оцінку організаційно-економічним трансформаціям сільськогосподарських підприємств і особистих селянських господарств й розробити напрями їх розвитку на перспективу.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – здійснити аналіз розвитку сільськогосподарського виробництва у різних організаційно-правових формах господарювання, дати оцінку тенденціям формування розмірів підприємств, концентрації виробництва, запропонувати шляхи подальшого їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Виробництвом сільськогосподарської продукції у Львівській області займаються товаровиробники державного і приватного секторів економіки. Державний сектор наприкінці 2011 р. був представлений незначною кількістю сільськогосподарських підприємств – п'ять одиниць (2,5%). Приватний сектор охоплює сільськогосподарські підприємства, які сформовані на засадах приватної власності та колективних форм організації праці, яких на кінець 2011 р. було: 104 господарські товариства (51,0%), 93 приватні підприємства (45,6%), два сільськогосподарські виробничі кооперативи. Виробництвом сільськогосподарської продукції в області у 2011 р. займалося також 945 дрібних фермерських господарств, 304,8 тис. особистих селянських господарств.

Аналіз розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, їх розмірів за площею сільськогосподарських угідь і кількістю працівників, результативності функціонування відповідних організаційно-правових структур засвідчує позитивні тенденції, особливо починаючи з 2006 р. Загалом спостерігаємо поступове зменшення кількості всіх сільськогосподарських підприємств (в 1,6 раза на кінець 2011 р. порівняно з їх кількістю на кінець 2006 р.). За 2006–2011 рр. кількість господарських товариств скоротилася в 1,5 раза, приватних підприємств (включаючи великі фермерські господарства) – в 1,7 раза, сільськогосподарських виробничих кооперативів було дві одиниці. Кількість державних підприємств за цей період знизилася на 16,7% (табл. 1).

Площа сільськогосподарських угідь із розрахунку на одне підприємство досить різниться у розрізі організаційно-правових форм господарювання. У Львівській області після реформування аграрного сектору економіки новостворені організаційно-правові структури за площею сільськогосподарських угідь є невеликі, однак останніми роками простежуються позитивні тенденції до їх збільшення. У 2011 р. розмір сільськогосподарського підприємства за площею

сільськогосподарських угідь становив 1138 га проти 549 га у 2006 р., або збільшився у 2,1 раза, у тому числі недержавного – відповідно 1125 га проти 532 га, або збільшився у 2,1 раза теж. Розмір сільськогосподарських угідь державного підприємства збільшився з 1483 га у 2006 р. до 1660 га у 2011 р., або на 11,9%. Серед недержавних організаційно-правових форм господарювання середній розмір господарського товариства зріс зі 600 га у 2006 р. до 1488 га у 2011 р., або у 2,5 раза, приватного підприємства – відповідно з 457 га до 711 га, або в 1,6 раза. Отож, розмір господарського товариства за площею сільськогосподарських угідь був у 2,3 раза більший від розміру приватного підприємства.

Таблиця 1

Розміри (за кількістю працівників і площею сільськогосподарських угідь) різних організаційно-правових форм Львівської області*

Рік	К-ть підприємств, од.	Кількість працівників на одне підприємство, осіб	У тому числі у		Припадає сільськогосподарських угідь на одне підприємство, га
			рослинництві	тваринництві	
1	2	3	4	5	6
Сільськогосподарські підприємства					
2006	322	39	22	17	549
2007	193	49	27	22	830
2008	225	41	25	16	867
2009	231	36	22	14	903
2010	197	36	21	15	1077
2011	204	32	21	11	1138
2011 р. до 2006 р.,%	63,4	82,1	95,5	64,7	у 2,1 раза
Господарські товариства					
2006	158	46	27	19	600
2007	99	57	33	24	869
2008	116	51	34	17	1017
2009	118	44	28	16	1112
2010	103	44	28	16	1383
2011	104	40	27	13	1488
2011 р. до 2006 р.,%	65,8	87,0	100,0	68,4	У 2,5 раза
Приватні підприємства (включаючи фермерські господарства)					
2006	154	30	16	14	457
2007	83	39	20	19	728
2008	100	28	16	12	652
2009	101	24	14	10	648
2010	86	23	13	10	676

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
2011	93	21	13	8	711
2011 р. до 2006 р.,%	60,4	70,0	81,3	57,1	155,6
Державні підприємства					
2006	6	56	31	25	1483
2007	7	43	23	20	1429
2008	6	40	21	19	1483
2009	6	40	21	19	1483
2010	6	38	19	19	1450
2011	5	46	24	22	1660
2011 р. до 2006 р.,%	83,3	82,1	77,4	88,0	111,9

*Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Львівській області.

Про соціальну складову розвитку свідчить кількість працівників у різних організаційно-правових формуваннях. У 2011 р. в середньому на одне сільськогосподарське підприємство припадало 32 середньорічні працівники проти 39 осіб у 2006 р., або на 17,9% менше, у тому числі в рослинництві – 21 проти 22 осіб, або на 4,5% менше, і у тваринництві – 11 осіб проти 17 відповідно, або на 35,3% менше. У середньому у 2011 р. у господарському товаристві працювало 40 осіб проти 46 у 2006 р., або на 13% менше, у тому числі в рослинництві – 27 осіб, а у тваринництві у 2011 р. 13 осіб проти 19 у 2006 р., або на 31,6% менше. У приватних підприємствах кількість працівників у розрахунку на одне господарство є значно меншою, що зумовлено розмірами останніх за площею сільськогосподарських угідь. Крім того, простежується чітка тенденція до зменшення їх кількості. Кількість працівників у розрахунку на одне державне підприємство теж має загальну тенденцію до зменшення. Зауважимо, що у сільськогосподарських підприємствах області усіх організаційно-правових форм господарювання досить низькі показники кількості середньорічних працівників на одиницю земельної площі. Зокрема у 2011 р. в середньому на 100 га сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах припадало 2,8 середньорічного працівника, у тому числі в господарських товариствах – 2,7 особи, приватних підприємствах – 3,0 особи і державних підприємствах – 2,8 особи.

Важливе значення у подальшому розвитку організаційно-правових форм господарювання має, крім виробничих чинників, результативність функціонування відповідних організаційно-правових структур. У 2011 р. у Львівській області було збиткових 39 господарських товариств (37,5%), 28 приватних підприємств (30,1%), чотири державні підприємства (80,0 %). Рівень рентабельності реалізації продукції сільського господарства у 2011 р. у господарських товариствах становив 23,3%, у тому числі рослинницької – 28,0%, тваринницької – 9,9%; у приватних

підприємствах відповідно тільки 16,9%, у тому числі рослинницької – 24,3%, а тваринництво було збиткове (-3,3%). В інших формах господарювання виробництво сільськогосподарської продукції було низькорентабельним або збитковим (табл. 2).

Таблиця 2

Економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у Львівській області (2011 р.)*

Показник	Господарські товариства	Приватні підприємства (включаючи фермерські господарства)	Сільськогосподарські виробничі кооперативи	Державні підприємства
Кількість сільськогосподарських підприємств, од.	104	93	2	5
у т.ч. збиткових	39	28	-	4
до загальної кількості, %	37,5	30,1	-	80,0
Рівень рентабельності реалізації продукції сільського господарства, %	23,3	16,9	1,0	-2,5
Рівень рентабельності рослинництва, %	28,0	24,3	11,3	2,9
Рівень рентабельності тваринництва, %	9,9	-3,3	-1,3	-8,4

*Джерело: [8, с.8].

Виробництво зерна, цукрових буряків, м'яса птиці і яєць найбільш рентабельним у 2011 р. було у приватних підприємствах (включаючи фермерські господарства), а картоплі і м'яса свиней – у господарських товариствах, овочів відкритого ґрунту та молока і молочних продуктів – у сільськогосподарських виробничих кооперативах, а найменш збитковим було виробництво м'яса великої рогатої худоби у приватних підприємствах (табл. 3).

Перелічені чинники (збільшення розмірів організаційно-правових форм господарювання за площею сільськогосподарських угідь, зменшення кількості працівників на одиницю земельної площі і як результат цього – забезпечення рентабельного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств) забезпечили значне нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах (табл. 4). Валове виробництво продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.) сільськогосподарськими підприємствами у 2011 р. склало 26,8%, у тому числі продукції рослинництва 28,2% і тваринництва 24,7%.

Таблиця 3

Рівень рентабельності (збитковості) виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва в організаційно-правових формах господарювання Львівської області (2011 р.)*

Показник	Господарські товариства	Приватні підприємства (включаючи фермерські господарства)	Сільськогосподарські виробничі кооперативи	Державні підприємства
Зерно	4,8	19,9	18,8	4,1
Цукрові буряки	21,7	37,4	-5,7	-
Картопля	26,5	23,2	22,6	-
Овочі відкритого ґрунту	7,6	36,4	102,6	-
Молоко і молочні продукти	26,3	19,9	41,6	1,4
М'ясо великої рогатої худоби	-19,3	-17,1	-31,0	-26,5
М'ясо свиней	22,5	-12,1	-64,3	-33,7
М'ясо овець та кіз	-	-32,6	-	-
М'ясо птиці	1,5	1,8	-	-
Яйця	-19,9	5,1	-	-

* Джерело: [8, с. 8].

Таблиця 4

Виробництво валової продукції сільського господарства (у цінах 2010 р.) за основними групами виробників Львівської області (2011 р.)*

Показник	Загальний обсяг продукції		У тому числі			
			продукція рослинництва		продукція тваринництва	
	млн грн	до підсумку, %	млн грн	до підсумку, %	млн грн	до підсумку, %
Усі категорії господарств	8400,9	100,0	4904,7	100,0	3496,2	100,0
Сільськогосподарські підприємства	2248,1	26,8	1385,3	28,2	862,8	24,7
у тому числі:						
державні сільськогосподарські підприємства	26,3	1,2	19,3	1,4	7,0	0,8
недержавні сільськогосподарські підприємства	2221,8	98,8	1366,0	98,6	855,8	99,2
з них: фермерські господарства	525,7	23,7	186,7	13,7	339,0	39,6
особисті селянські господарства	6152,8	73,2	3519,4	71,8	2633,4	75,3

* Джерело: [6, с. 27].

Забезпечити такі обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах вдалося за рахунок концентрації розвитку певних галузей у них і зменшення їх розвитку в особистих селянських господарствах. Зокрема у сільськогосподарських підприємствах у 2011 р. вироблено цукрових буряків (фабричних) 93,3% проти 63,1% у 2006 р., зерна – відповідно 58,9% проти 42,2%, вироблено (вирощено) худоби і птиці – 49,2% проти 21,3%, свинини – 43,5% проти 9,9%, м'яса птиці – 76,1% проти 39,1% (табл. 5). Виробництво решти видів продукції рослинництва і тваринництва концентрується в особистих селянських господарствах.

Таблиця 5

Питома вага виробництва основних видів продукції рослинництва і тваринництва сільськогосподарськими підприємствами в загальному її обсязі в усіх категоріях господарств Львівської області, % *

Показник	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Зерно	42,2	47,0	57,4	56,7	52,0	58,9
Цукрові буряки (фабричні)	63,1	79,8	78,3	88,9	93,8	93,3
Картопля	0,7	2,2	2,6	3,6	3,9	3,5
Овочі	5,1	4,2	6,6	4,8	4,7	6,5
Плоди та ягоди	0,9	1,3	1,2	1,3	0,9	1,3
Вироблено (вирощено) худоби і птиці	21,3	28,5	37,2	42,6	46,9	49,2
Вироблено м'яса (реалізовано худоби і птиці на забій у живій вазі)	19,2	27,0	34,1	37,7	41,9	44,5
у тому числі:						
яловичина	5,1	7,0	5,4	6,1	7,1	11,4
свинина	9,9	14,5	17,0	26,8	34,0	43,5
баранина і козлятина	0,8	0,6	0,9	2,0	-	-
птиця	39,1	71,5	78,8	80,7	81,6	76,1
кролятина	-	-	1,3	0,9	-	-
конина	1,3	3,2	1,7	0,7	-	6,9
Молоко	3,2	3,0	3,2	3,6	3,5	3,7
Яйця	25,4	23,3	23,5	23,9	23,6	19,0
Вовна	7,7	8,3	15,1	19,7	16,7	8,3

* Джерело: [6, с. 32, 46; 7, с. 40].

Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах сформувало відповідну галузеву структуру у різних організаційно-правових формах господарювання області, яка й забезпечила відповідний рівень ефективності певних видів продукції. Враховуючи те, що основними формами господарювання у Львівській області є господарські товариства і приватні підприємства (включаючи фермерські господарства), акцентуємо увагу на цих формах. У 2011 р. частка господарських товариств у

площі посіву зернових культур становила 69,3% проти 57,8% у 2006 р., відповідно у валовому виробництві зерна – 71,7% проти 55,7%. У площі посіву цукрових буряків (фабричних) частка господарських товариств у 2011 р. складала 48,9% проти 68,5% у 2006 р., а у валовому виробництві цукрових буряків (фабричних) – відповідно 49,9% проти 64,5%. Частка приватних підприємств (включаючи фермерські господарства) у площі посіву зернових зменшилася з 38,4% у 2006 р. до 28,4% у 2011 р., у валовому виробництві – відповідно з 41,8% до 26,7%, а частка приватних підприємств (включаючи фермерські господарства) у площі посіву цукрових буряків (фабричних) збільшилася з 29,7% у 2006 р. до 50,6% у 2011 р., у валовому виробництві цукрових буряків (фабричних) – відповідно з 33,1% до 49,7%. Наведені дані свідчать про те, що господарські товариства, до складу яких входять і підприємства холдингового типу, зосереджують свою основну діяльність у галузі рослинництва на виробництві зернових культур, у тому числі й ріпаку. За незначних обсягів виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах основне виробництво м'яса свиней, молока і яєць здійснюється в господарських товариствах, відповідно м'яса птиці – у приватних підприємствах. За мізерного виробництва картоплі й овочів у сільськогосподарських підприємствах основне їх виробництво сконцентровано в особистих селянських господарствах.

Висновки. Організаційно-економічні трансформації у розвитку сільськогосподарського виробництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області свідчать про нарощування в них обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на основі збільшення їх розмірів за площею сільськогосподарських угідь. Водночас регіональна специфіка аграрного виробництва області зумовила значний розвиток особистих селянських господарств, що має великий вплив на функціонування сільськогосподарських підприємств. Перспективний розвиток основних організаційно-правових форм господарювання в області (господарських товариств і приватних підприємств) повинен відбуватися через збільшення їх розмірів за площею сільськогосподарських угідь до раціональних розмірів за рахунок оренди земельних часток (паїв), які на сьогодні використовуються неефективно. Не знімаються з порядку денного питання формування нових організаційно-правових форм господарювання за участю особистих селянських господарств, їх кооперування у виробничій і обслуговуючій сферах, інтеграційних процесів з іншими суб'єктами аграрного бізнесу, що й створить відповідне синергетичне середовище для рівноправного функціонування всіх форм господарювання.

Бібліографічний список

1. Баланюк І. Ф. Галузева структура виробництва в сільськогосподарських підприємствах : монографія / І. Ф. Баланюк, О. І. Жук. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2011. – 184 с.
2. Баланюк І. Ф. Формування власника землі в аграрному секторі економіки : монографія / І. Ф. Баланюк, П. Є. Матковський. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2010. – 201 с.

3. Березівський П. С. Трансформаційні процеси в розвитку сільськогосподарських підприємств регіону / П. С. Березівський // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 93-99.
4. Збарський В. К. Дрібнотоварний приватний сектор на селі: особливості, перспективи розвитку / В. К. Збарський, Д. О. Грабовський ; за ред. В. К. Збарського. – К. : НАУ, 2005. – 232 с.
5. Збарський В. К. Розвиток дрібнотоварного сектору сільських поселень України : монографія / В. К. Збарський. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 654 с.
6. Сільське господарство Львівщини : стат. зб. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – 172 с.
7. Сільськогосподарська діяльність господарств населення Львівської області : стат. зб. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2011. – 154 с.
8. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2011 році : стат. бюл. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – 29 с.
9. Шеленко Д. І. Сільськогосподарські підприємства Івано-Франківського Прикарпаття після реформи / Д. І. Шеленко. – Івано-Франківськ, 2007. – 180 с.

Березівський П. Організаційно-економічні трансформації розвитку сільськогосподарського виробництва у різних організаційно-правових формах господарювання Львівської області

Узагальнено наукові погляди вчених економістів-аграрників на теоретико-методологічні і практичні засади становлення й розвитку організаційно-правових форм господарювання, їх подальшої трансформації та розвитку в них аграрного виробництва. Проведено аналіз динаміки розмірів різних організаційно-правових форм за площею сільськогосподарських угідь і кількістю працівників із розрахунку на одне підприємство. Наведено економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання та рентабельності виробництва в них основних видів продукції рослинництва і тваринництва. Визначені тенденції концентрації виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах. Розглянуто галузеву структуру виробництва у господарських товариствах та приватних підприємствах. Запропоновано шляхи перспективного розвитку організаційно-правових форм господарювання.

Ключові слова: організаційно-правова форма господарювання, розмір підприємства, площа сільськогосподарських угідь, кількість працівників, ефективність, галузева структура, шляхи розвитку.

Berezivsky P. Organizational and economic transformations of agricultural production development in various organizational and legal forms of economic structures in Lviv region

Scientific views of economists and agrarians on theoretical, methodological and practical principles of establishing and development of organizational and legal forms of economic structures and their further transformation and development have been generalized.

Dynamic analysis of various organizational and legal forms by the area of farms and number of workers per one enterprise have been conducted. Economic indices of agricultural enterprises of various organizational and legal forms of economic structures and profitability of crops and livestock products have been presented. Tendencies for concentration of farm production in agricultural enterprises have been determined.

Production branch structures in economic institutions and private enterprises have been considered. The ways of future development of organizational and legal forms of economic structures have been offered.

Key words: organizational and legal form of economic structures, size of enterprise, area of farms, number of workers, efficiency, branch structure, ways of development.

Березивский П. Организационно-экономические трансформации развития сельскохозяйственного производства в различных организационно-правовых формах хозяйствования Львовской области

Обобщены научные взгляды ученых экономистов-аграрников на теоретико-методологические и практические основы становления и развития организационно-правовых форм хозяйствования, их дальнейшей трансформации и развития в них аграрного производства. Произведен анализ динамики величины различных организационно-правовых форм по площади сельскохозяйственных угодий и численности работников в расчете на одно предприятие. Приведены экономические показатели деятельности сельскохозяйственных предприятий различных организационно-правовых форм хозяйствования и рентабельности производства в них основных видов продукции растениеводства и животноводства. Определены тенденции концентрации производства сельскохозяйственной продукции в сельскохозяйственных предприятиях. Рассмотрена отраслевая структура производства в хозяйственных товариществах и частных предприятиях. Предложены пути перспективного развития организационно-правовых форм хозяйствования.

Ключевые слова: организационно-правовая форма хозяйствования, величина предприятия, площадь сельскохозяйственных угодий, численность работников, эффективность, отраслевая структура, пути развития.